

PIESE BIFACIALE DIN PALEOLITICUL SUPERIOR DESCOPERITE ÎN REGIUNEA DE NORD A MOLDOVEI *

DE

V. CHIRICA

Prezența în unele complexe de locuire aparținând paleoliticului superior a unor forme de piese lucrate în tehnica bifacială a atras, prin importanța lor, atenția a numeroși cercetători.

În ceea ce privește teritoriul României asemenea tipuri de piese au fost descoperite atît în complexe de locuire aurignaciano-gravetiene (deci în poziție stratigrafică sigură) cît și întîmplător în urma unor cercetări de suprafață. Este interesant de reținut că cele mai multe piese bifaciale atribuite paleoliticului superior au fost găsite în așezări situate pe teritoriul de nord al Moldovei. Dintre cele 20 de piese pe care avem intenția să le prezentăm în nota de față, 17 au fost descoperite în cunoscuta așezare de la Ripiceni-Izvor (comuna Ripiceni, jud. Botoșani) ¹, în urma săpăturilor efectuate între 1961—1971, iar trei provin din cercetări de suprafață executate de prof. N. N. Zaharia. Două dintre acestea din urmă s-au găsit pe teritoriul satului Nichiteni (com. Cotușca, jud. Botoșani) în punctele „Coasta Bodronului” și „Bodron I” iar una în punctul „Spinoasa II” (satul Spinoasa, com. Erbiceni, jud. Iași). În cele ce urmează vom face o scurtă descriere tipologică a acestor tipuri de piese.

Astfel, dintre cele 17 piese descoperite pînă în prezent la Ripiceni-Izvor menționăm că 14 aparțin locuirii aurignaciene iar trei celei gravetian finale.

Este necesar să amintim că obiectele litice bifaciale la care ne vom referi se pot grupa prin forma și tehnica lor în două categorii : piese bifaciale și vîrfuri foliacee.

A. *Ripiceni-Izvor*

— fragment de vîrf bifacial ($6,5 \times 4,9 \times 1,4$ cm), puțin asimetric, cu vîrful spart, dar care inițial fusese ascuțit (pl. 1/6), din care s-a păstrat

* Aducem și pe această cale mulțumiri lui Al. Păunescu pentru amabilitatea de a ne fi încredințat spre publicare materialele respective și pentru îndrumările date.

¹ Al. Păunescu, *Dacia*, N.S., 9, 1965, p. 5—31

doar porțiunea distală. Piesa prezintă desprinderi neregulate, mai mici sau mai mari pe ambele fețe, mai largi pe fața superioară, iar pe o mică porțiune a unei laturi, menține cortexul. Vîrful a fost cioplit dintr-un silex de bună calitate. Patina este alburie-albăstruie, iar prin poziția de zacere, datorită compuşilor organici, pe suprafața interioară, piesa a căpătat o puternică patină alburie².

— fragment de vîrf foliaceu ($5,4 \times 2,8 \times 0,8$ cm) de formă dreptunghiulară din care s-a păstrat o bună porțiune din partea distală (pl. 2/2). Spargerea s-a produs în vechime. Pe ambele fețe au fost realizate desprinderi mai mici sau mai mari. În secțiune piesa este oarecum trapezoidală. Pe o mică porțiune, spre vîrf, menține cortexul. Ea este lucrată din silex de bună calitate, cu granulație fină, avînd o patină puternic alburie.

— fragment — porțiune distală — dintr-un vîrf foliaceu asimetric ($3,8 \times 3,1 \times 0,4$ cm) (pl. 1/1), în secțiune lenticulară. Piesa este fin lucrată dintr-un silex cenușiu cu nuanțe albastrii, cu desprinderi largi pe una din fețe și retușe fine marginale pe aceeași față; pe fața opusă — ventrală — prezintă, în cea mai mare parte, o suprafață netedă, așa cum s-a desprins din nucleu.

— fragment de vîrf foliaceu bifacial, asimetric ($4,0 \times 4,2 \times 1,0$ cm) (pl. 1/4) în secțiune lenticulară, cu cortex pe o porțiune a unei laturi. Piesa a fost realizată prin desprinderi mai mari sau mai mici pe ambele fețe și prezintă știrbituri marginale. Datorită condițiilor de zacere, silexul a căpătat o patină puternic alburie.

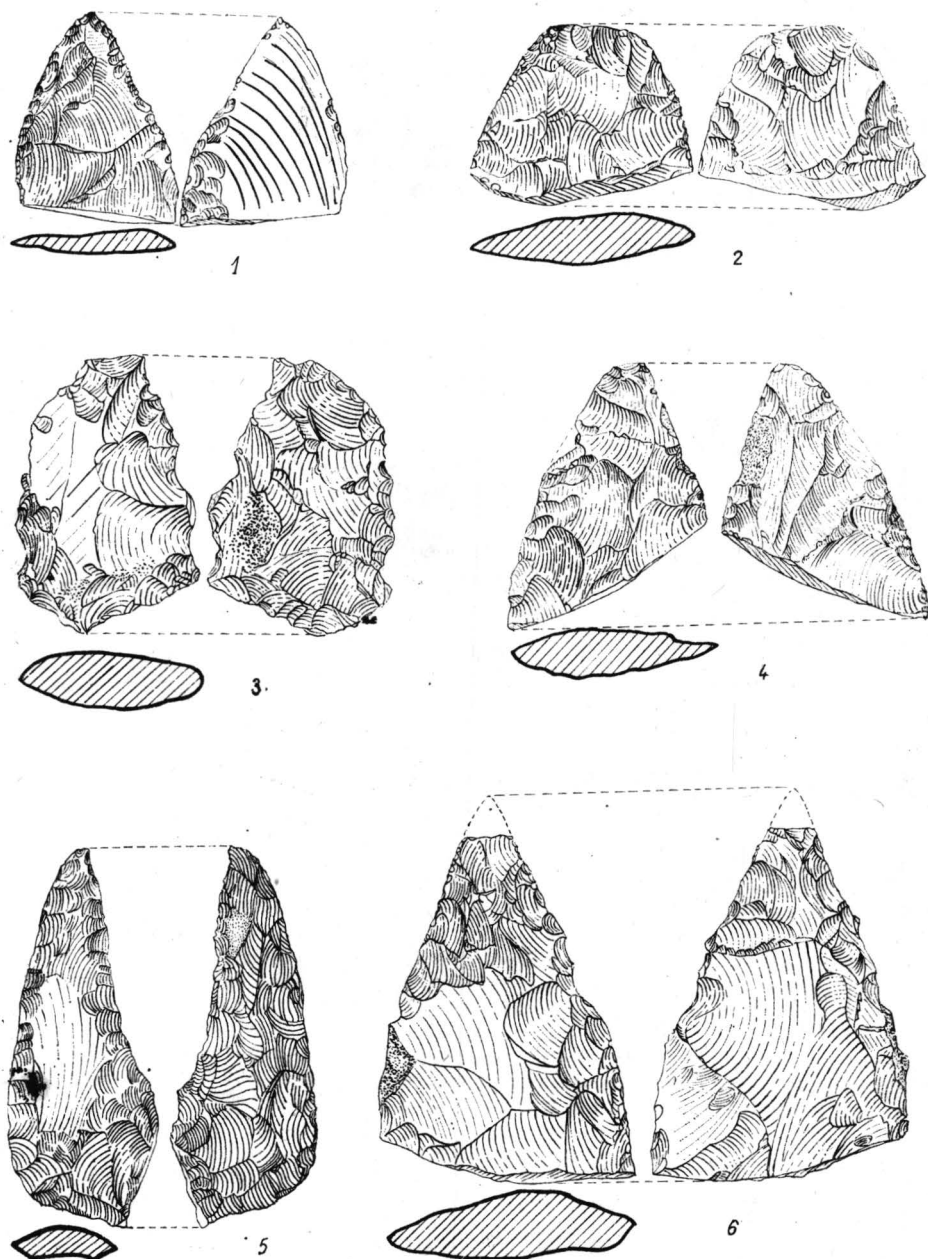
— fragment de vîrf foliaceu bifacial ($5,6 \times 5,1 \times 1,9$ cm) (pl. 3/5) cu vîrful ușor ascuțit; pe fața superioară suprafața ușor bombată prezintă desprinderi largi, centripete; pe fața inferioară, oarecum plată, se observă desprinderi mai mici și retușe mărunte, marginale. În secțiune piesa este lenticulară. Pe o mică porțiune menține cortexul, avînd o puternică patină alburie.

— fragment de vîrf foliaceu bifacial asimetric ($5,3 \times 4,2 \times 1,3$ cm) cu vîrful relativ ascuțit (pl. 3/6), pe una din fețe avînd desprinderi mai mari sau mai mici, dispuse neregulat. Pe o porțiune din vîrf, datorită atît unor lovituri puternice cît și structurii silexului, s-au obținut negativele unor desprinderi destul de adînci, ceea ce a subțiat vîrful propriu-zis. Pe cealaltă parte, piesa are numeroase desprinderi mărunte, de suprafață, dispuse neregulat. Materia primă a constituit-o silexul albastrii-alburie.

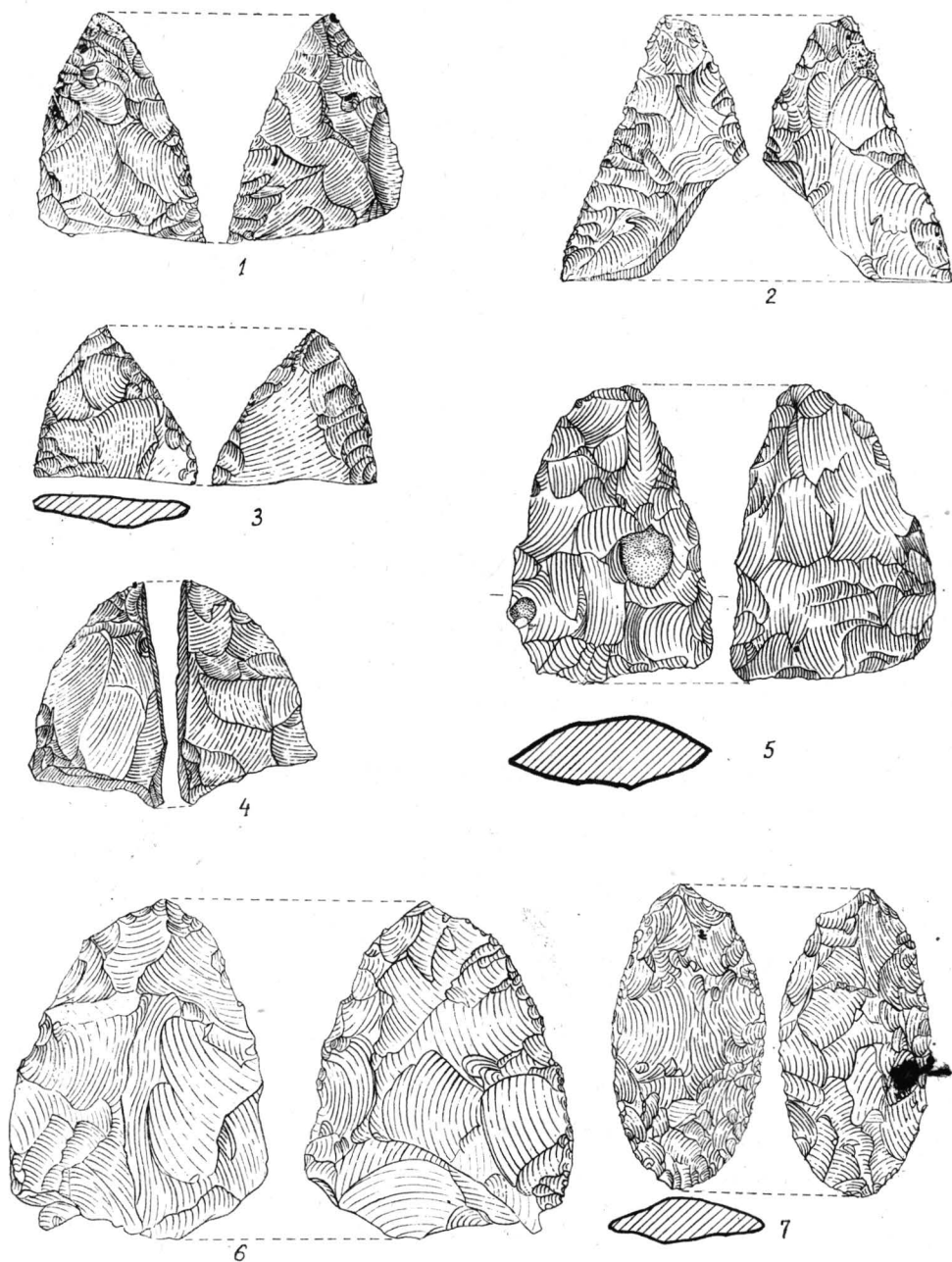
— piesă bifacială neregulată, de formă oarecum ovală ($6,5 \times 4,5 \times 1,5$ cm), cu baza largă, spartă pe o mică porțiune, iar în rest menține cortexul (pl. 3/3). Cioplirea s-a făcut prin desprinderi largi pe ambele fețe și prin retușe mărunte pe margini, dintr-un silex cu granulație fină, avînd patină alburie cu nuanțe albastrii.

— fragment dintr-o piesă bifacială ($3,3 \times 4,2 \times 0,9$ cm) la un capăt relativ drept, cu desprinderi mărunte centripete și altele mai mari, dispuse neregulat pe ambele fețe (pl. 1/2). În secțiune piesa este oarecum lenticulară și prezintă o puternică patină alburie.

² Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 18, 118—119, fig. 5/9; idem, *Dacia*, N. S., 9, 1965, p. 21, fig. 5/4.

Pl. 1. — Piese și virfuri bifaciale : 1—4, 6, aurignacian ; 5, gravetian final ; 1—4, 6, Ripiceni-Izvor ; 5, Spinoasa II.

Pl. 2. — Piese și virfur bifaciale : 1, 2, aurignacian ; 3 — 7, gravetian final ; 1 — 2, 4, 6 — 7, Ripiceni-Izvor ; 3, Nichiteni-Coasta Bodronului ; 5, Nichiteni-Bodron I.

— piesă bifacială ($5,3 \times 3,4 \times 1,0$ cm) de formă oval neregulată, cu baza largă, formînd un unghi deschis cu una din laturile lungi (pl. 1/3). Piesa prezintă desprinderi neregulate pe ambele fețe. Pe una din ele desprinderile sînt destul de largi, avînd și unele mai mărunte spre margine. Pe o porțiune a unei fețe menține cortexul. Laturile sînt fin denticulate. Patina piesei este pronunțat alburie.

— vîrf fragmentar foliaceu bifacial asimetric ($4,1 \times 2,3 \times 0,9$ cm) din care se păstrează doar porțiunea distală (pl. 3/1). Pe fața superioară (bombată) prezintă desprinderi largi, centripete, iar pe margini retușe fine; fața inferioară, plată, are desprinderi largi spre centrul piesei și altele centripete, mai mici, spre margini. În vîrf, piesa, lucrată dintr-un silex cu granulație fină și patină albă, prezintă retușe fine. În secțiune are forma unui trapez neregulat³.

— fragment de vîrf foliaceu bifacial ($4,1 \times 3,3 \times 1,2$ cm) cu retușe mai mari sau mai mici dispuse neregulat pe ambele fețe și cu unele retușe mărunte marginale (pl. 2/1). Piesa prezintă o patină alb-albăstruie.

— fragment dintr-o piesă bifacială (se pare că reprezintă porțiunea proximală) ($5,4 \times 4,4 \times 1,5$ cm) cu vîrf rotunjit (pl. 3/2). Pe ambele fețe s-au realizat desprinderi relativ largi, iar pe margini retușe mărunte. Pe o mică porțiune păstrează cortexul. Piesa este lucrată dintr-un silex albăstrui cu patină alburie.

— piesă bifacială de formă oval-neregulată ($4,9 \times 2,6 \times 0,8$ cm), pe suprafața superioară, mai bombată, cu desprinderi mai largi, iar pe suprafața inferioară, relativ plată, cu desprinderi în pojghiță, mai mărunte (pl. 3/4). Patina piesei este alb-albăstruie.

— piesă bifacială fragmentară (avînd la un capăt o spărtură mică recentă) de formă oval-neregulată ($4,7 \times 3,4 \times 0,7$ cm). Suprafața dorsală, ușor bombată prezintă desprinderi centripete, mai mărunte pe margini; suprafața inferioară, mai plată, are desprinderi în pojghiță, foarte mărunte spre capete. Silex cu puternică patină alburie-albăstruie.

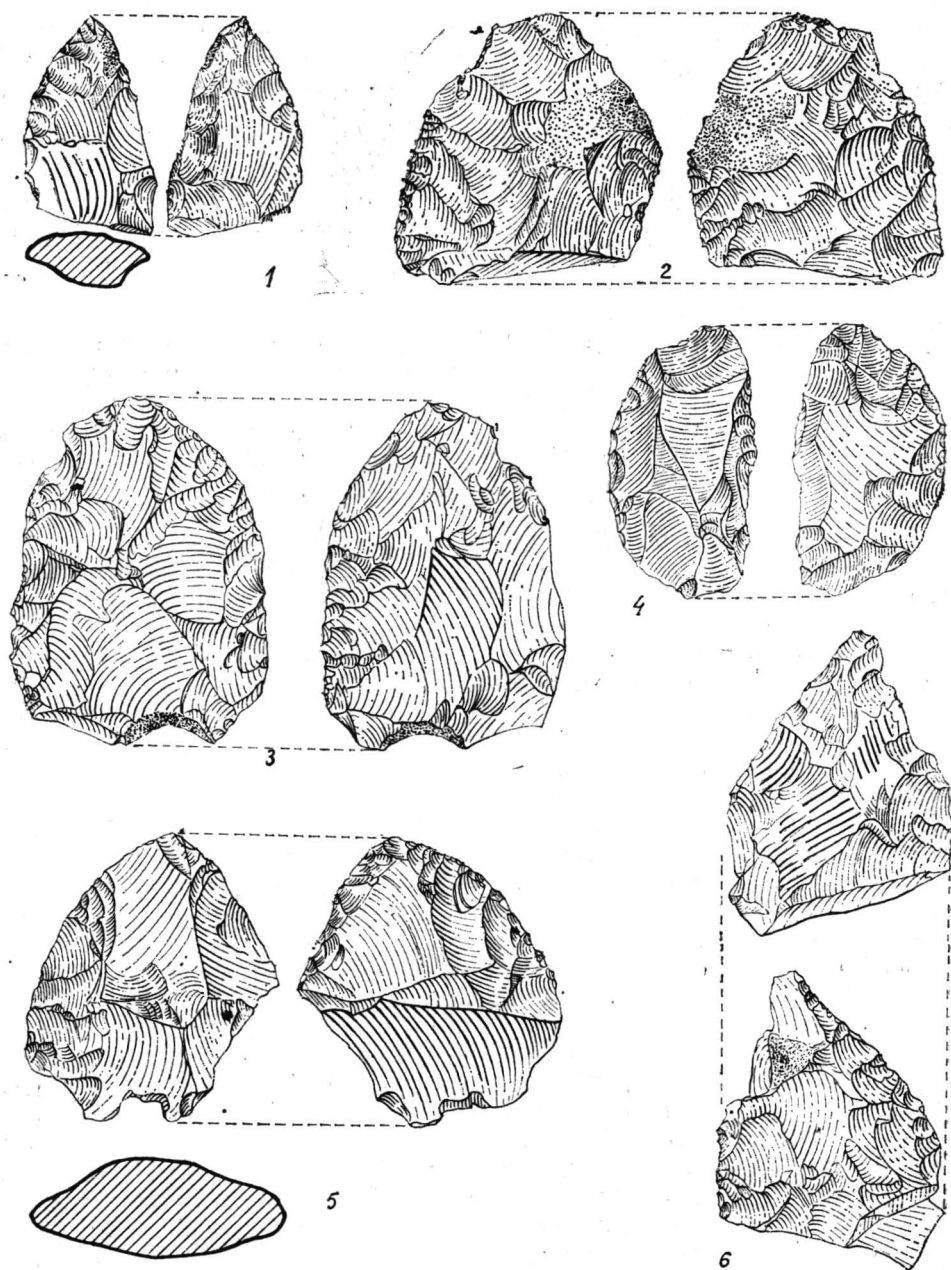
În afara acestor forme bifaciale descoperite în depunerea aurignaciană, vom prezenta în continuare cele trei piese bifaciale aflate în nivelul de locuire atribuit etapei finale a gravetianului oriental.

— vîrf foliaceu bifacial de formă oval-prelungă, simetric, cu capetele ușor rotunjite ($5,9 \times 2,9 \times 0,8$ cm) (pl. 2/7). Pe o mică porțiune, unul din capete a fost spart în vechime. Piesa este destul de plată, în secțiune lenticulară, cu desprinderi de suprafață (în pojghiță), mai mari sau mai mici pe ambele fețe (mai mărunte pe una din ele, îndeosebi spre margini), lucrată dintr-un silex cu patină albăstruie.

— fragment de vîrf bifacial ($4,1 \times 2,6 \times 1,2$ cm) reprezentînd aproximativ 2/3 din jumătatea sa. Piesa prezintă două fracturi din vechime: una la bază și alta dispusă aproape longitudinal pe axul piesei (pl. 2/4). Unealta are desprinderi de suprafață mai mari sau mai mici pe ambele fețe. Patina piesei este alburie-albăstruie.

— piesă bifacială fragmentară ($6,4 \times 4,8 \times 1,5$ cm) de formă oval-prelungă, cu vîrf rotunjit; pe ambele fețe prezintă desprinderi largi, neregulate, mai mari sau mai mici, iar pe margini retușe fine (pl. 2/6). Silexul are culoarea albăstruie și o patină alburie-cenușie.

³ Pentru această piesă cf. și J. Hann, *L'Anthropologie*, 74, 1970, 3-4, fig. 4/18, p. 210.

Pl. 3. — Piese și virfuri bifaciale : 1—6, aurignacian ; 1—6, Ripiceni-Izvor.

În afara celor 17 piese bifaciale descoperite la Ripiceni-Izvor, pe teritoriul din nordul Moldovei s-au mai găsit, în urma unor cercetări de teren (deci într-o poziție stratigrafică nesigură, dar asociate cu alte piese care tipologic aparțin paleoliticului superior), încă trei piese, a căror succintă descriere ne îngăduim să o facem :

B. Nichiteni

— fragment de vîrf foliaceu, descoperit la Nichiteni, în punctul „Coasta Bodronului”⁴ ($2,9 \times 3,1 \times 0,5$ cm). Piesa din care se păstrează partea distală are o secțiune lenticulară. Pe fața superioară prezintă desprinderi mai largi, iar pe fața inferioară, o desprindere largă și altele mărunte în porțiunea dinspre vîrf (pl. 2/3). Ca materie primă s-a folosit silexul cu patină alb-albăstruie.

— piesă bifacială, de formă cvasitriunghiulară, cu desprinderi pe ambele fețe, mai mari sau mai mici ($5,5 \times 3,8 \times 1,7$ cm) descoperită la Nichiteni în punctul „Bodron I”. Pe una din fețe în porțiunea centrală, păstrează cortexul. Vîrful este ușor rotunjit, iar baza relativ dreaptă. În secțiune, piesa, lucrată din silex cu patina alb-albăstruie este oarecum lenticulară (pl. 2/5).

C. Spinoasa

— vîrf foliaceu bifacial spart la bază, formînd un unghi ascuțit prin cele două linii ale spărturii ($7,0 \times 2,7 \times 1,1$ cm). Pe o față are desprinderi neregulate, iar pe cealaltă, rețușe marginale. Piesa este lucrată dintr-un silex patinat (pl. 1/5).

CONCLUZII

După cum se știe, primele unelte prelucrate bifacial au fost descoperite de către Márton Roska la Sita Buzăului — pîrîul Chichereului și Iosășel — pîrîul Cremenoasa⁵. La răsărit de Carpați, printre primele bifaciale se numără vîrful semnalat de către N.N. Moroșan în stratul V din peștera Stîncea-Ripiceni⁶. Menționăm că ambii descoperitori au considerat aceste unelte cioplite bifacial ca aparținînd solutreanului. După C. S. Nicolăescu-Plopșor, unele piese bifaciale au fost atribuite szeletianului⁷. De asemenea, piesa găsită de către prof. N. Zaharia la Nichiteni — Coasta Bodronului a fost atribuită tot szeletianului⁸, deși restul uneltelor din punctul respectiv nu pot fi atribuite, prin forma și tehnica lor, acestei culturi. Bazîndu-se pe atribuirea culturală de către N.N. Moroșan a stratului V de la Stîncea Ripiceni, P.I. Boriskovski consideră că vîrfurile foliacee de la Gorodnița aparțin solutreanului⁹.

⁴ N. Zaharia, *ArhMold*, 1, 1961, p. 21, pl. 3/45.

⁵ Roska Márton, *AIGR*, 14, 1929, fig. 33–35, p. 120–121.

⁶ N. N. Moroșan, *Dacia*, 5–6, 1935–1936, p. 12–18.

⁷ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., *Materiale*, 5, 1959, p. 36 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor, M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *Materiale*, 6, 1959, p. 57–63, fig. 3/18 ; C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., *Materiale*, 7, 1961, p. 37–40.

⁸ N. Zaharia, *ArhMold*, 1, p. 22–23. Pentru discuția privind atribuirea uneltelor bifaciale szeletianului sau solutreanului, cf. și M. Bitiri, *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 431–449.

⁹ P. I. Boriskovski, *MIA*, 40, p. 112, fig. 40/1.

Printre alte descoperiri de unelte bifacial cioplite, atribuite paleoliticului superior, menționăm pe cele de la Nezviski¹⁰ (vîrfuri foliacee, bifaciale, cu retușe neregulate, avînd o față mai bombată și alta mai plană) și Moldova¹¹ (vîrf foliaceu bifacial cu retușe plate pe ambele fețe).

În ceea ce privește teritoriul Moldovei, descoperirile de pînă acum au dovedit că cele mai vechi piese bifaciale au fost descoperite la Mitoc-Valea Izvorului și Ceahlău-Cetățica I, așezări atribuite paleoliticului superior de început¹². Apar astfel, în complexe datînd încă din aurignacianul timpuriu, pe lîngă marel număr de piese lucrate în tehnica lamelară unifacială (gratoare etc.) și cîteva piese bifaciale și vîrfuri foliacee, așa cum dovedesc descoperirile din această vreme de la Ceahlău-Cetățica¹³, Ripiceni-Izvor¹⁴, Mitoc-Valea Izvorului¹⁵ și Mitoc-Dealul Sărăturii¹⁶.

Se pare că, deși contemporan etapei de început a aurignacianului care s-a dezvoltat pe teritoriul țării noastre, szeletianul nu a influențat tehnica de cioplire folosită în așezările de pe valea Bistriței și din nord-estul Moldovei. Mai degrabă putem gîdi că bifacialele descoperite în aceste așezări reprezintă, încă din aurignacianul timpuriu, o tradiție locală a tehnicii și formelor musteriene. Admițînd acest lucru, este firesc să apară unelte bifacial cioplite și în celelalte etape ale aurignacianului și, în mai mică măsură, și în gravetian. Prezența acestor piese în locuiri gravetiene care suprapun aurignacianul, se poate datora însă și unor necesități de moment ale membrilor comunității respective.

Szeletianul — contemporan cu aurignacianul de început — avînd aria de răspîndire într-o anumită zonă a Europei centrale (N—E Ungariei și Slovaciei), nu a fost identificat pe teritoriul României, ceea ce exclude ipoteza că piesele bifaciale descoperite la noi ar aparține acestei culturi. În aurignacianul din România, avem de-a face mai degrabă cu o persistență a tehnicii și formelor bifaciale cunoscute în unele așezări musteriene din România, musterian care, tipologic, aparține faciesului musterian de tradiție acheuleană. Ultimele două niveluri de locuire musteriană de la Ripiceni-Izvor (atribuite musterianului superior) confirmă acest lucru. După cum se știe, în aceste două niveluri au fost descoperite numeroase piese bifaciale între care remarcăm unele vîrfuri foliacee lucrate într-o tehnică deosebit de îngrijită¹⁷. Această tehnică persistă și în unele locuiri gravetiene din Moldova. Nu putem preciza însă în stadiul documentării actuale, dacă pe teritoriul Moldovei avem de-a face în gravetianul evoluat, cu o persistență a tehnicii de cioplire bifacială cunoscută în aurignacian. Ceea ce putem afirma este că cele cîteva vîrfuri foliacee bifaciale din gravetianul de la Ripiceni-Izvor sînt relativ mici și foarte îngrijit lucrate. Dealt-

¹⁰ *Ibidem*, fig. 41/1—3.

¹¹ A. P. Cerniș, *Палеолитична стоянка Молодове*, IV, Kiev, 1961, p. 31, fig. 10/20.

¹² M. Bitiri, SCIV, 16, 1965, 1, p. 7; C. S. Nicolăescu-Plopșor, M. Petrescu-Dîmbovița și colab., *op. cit.*, Materiale, 5, 1959, p. 48.

¹³ C. S. Nicolăescu-Plopșor, M. Petrescu-Dîmbovița, *Materiale*, 5, p. 48.

¹⁴ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor...*, p. 118—119.

¹⁵ M. Bitiri, SCIV, 16, 1965, 1, p. 10.

¹⁶ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., *Materiale*, 5, 1959, p. 36.

¹⁷ Al. Păunescu, *Dacia*, N.S., 9, 1965, fig. 8 și fig. 9/1,3,4.

¹⁸ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor...*, p. 22..

fel, nu este exclus ca piesele bifaciale din gravetianul descoperit pe teritoriul Moldovei să reprezinte o influență a tehnicii și formelor uneltelor gravetiene de la est de Prut.

Fără îndoială, cercetările viitoare vor aduce noi contribuții la cunoașterea originii și evoluției formelor bifaciale descoperite în paleoliticul superior de pe teritoriul de nord al Moldovei.

PIÈCES BIFACIALES DU PALÉOLITHIQUE SUPÉRIEUR DÉCOUVERTES DANS LA MOLDAVIE SEPTENTRIONALE

RÉSUMÉ

Les fouilles archéologiques effectuées pendant la dernière décennie dans l'établissement paléolithique de Ripiceni-Izvor ont mis au jour de riches vestiges d'habitation du paléolithique inférieur jusqu'au épipaléolithique.

Dans les couches de culture appartenant au paléolithique supérieur on a trouvé un petit nombre de pièces bifaciales parmi lesquelles aussi des pointes foliacées.

Ces pièces, de même que les autres du même type, découvertes dans différentes stations paléolithiques : Mitoc-Valea Izvorului, Ceahlău-Cetățica, Nichiteni-Coasta Bodronului, Nichiteni-Bodron I et Spinoasa II, appartiennent à l'aurignacien ou au gravettien et pas au szeletien ou au solutréen, comme l'estimaient certains chercheurs.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. 1. — Pièces et pointes bifaciales : 1—4, aurignacien ; 5, gravettien final ; 1—4, 6, Ripiceni-Izvor ; 5, Spinoasa II.

Pl. 2. — Pièces et pointes bifaciales : 1, 2, 6, aurignacien ; 2, 3—7, gravettien final ; 1—2, 4, 6—7, Ripiceni-Izvor ; 3, Nichiteni-Coasta Bodronului ; 5, Nichiteni-Bodron I.

Pl. 3. — Pièces et pointes bifaciales : 1—6, aurignacien ; 1—6, Ripiceni-Izvor.

